

jo igrali njihovi duhovni očetje, ki so stali na konici narodnobudniškega gibanja. Razume se, da je v tej situaciji govoriti o »volji po moči« literatov čudno početje, saj diši po iluziji.

Trst, aprila 1972

Poskus o slovenskem narodu

J. Boris
Žabkar

Zakaj pripadamo slovenskemu narodu? Vprašanje, ki ga takó zastavljam, vsebuje pravzaprav dvoje vprašanj. Prvo je to: Ali so Slovenci narod? Drugo pa je: Zakaj mi — če so Slovenci narod — temu narodu pripadamo?

Da kolikor toliko v redu ravnam, naj predvsem definiram, kaj je narod. Pri tem uporabljam kar se dá preprosto metodo, ki se mi pa — vsaj kot izhodišče — zdi korektna. Vprašam se namreč, kaj je skupnega vsem tistim konkretnim tvorbam, ki jih slovenski občevalni jezik zaznamuje z besedo NAROD in torej po mišljenju slovensko govorečega človeka ustreza pojmu NAROD. Pri tem se seveda obračam na vsakega od bravcev z vabilom, da takó pridobljeno definicijo — ki ni in noče biti drugega kot deskriptivna — sam pri sebi verificira ali moj miselni postopek sam pri sebi (če mogoče) ponovi in ga tako overovi.

Ko definicijo postavljam, ne trdim, da je ni moč izdelati v globino. Nasprotno je res. Vendar prepuščam to delo v glavnem filozofom (fenomenologom, socio-ontologom, »eksistencistom«), pa tudi zgodovinarjem, psihologom, sociografom in politologom. Jaz sam pa si potem, ko sem definicijo postavil, zastavim vprašanje: SO Slovenci to, kar takó definiram? Oziroma: SO to, kar takó dobljeni pojem NAROD vsebuje? A tudi, ko na to odgovorim, samó nakažem pot, ki se mi zdi prava.

Mislím, da hoče slovenski pojem NAROD tole izraziti: Usodno človeško občestvo, katerega udje se te usodne občestvenosti zavedajo, jo hočejo ohraniti in jo zaradi tega opremiti s primernimi sredstvi, kot so: moč, organizacija, pravna zasidranost.

Narod je potemtakem občestvo, ki se kot táko konstituira ob srečanju konkretnih historičnih — in torej človeškozadržanijskih — komponent s konscientizacijo prav teh komponent in ki ob tem srečanju pride do veljave tudi v volji ostati samosvoje ter zato zagotoviti samo sebe s sredstvi moči, organizacije in pravnih ustanov.

Z drugimi besedami: táko in takó konscientizirano občestvo jè; v njem pa živi vrhu tega še postulat, da si dá oblastveno, se pravi državno ali državi podobno organizacijo; to vsaj v konkretni situaciji sveta; (ko pišem te slednje besede, imam v mislih Marxovo prerokbo o državi, ne da bi vanjo verjel). Še drugače bi se morda dalo reči takó: Táko in takó konscientizirano občestvo jè; a vrhu tega ima v sebi še voljo, da samo sebe zagotovi s tem, da se opremi s tisto družbo, ki jo imenujemo DRŽAVA, ali vsaj z nekaterimi bistvenimi atributi tiste družbe, ki jo imenujemo DRŽAVA.

Ko pravim USODNO občestvo, uporabljám ta pojem v dvojnem smislu: mislim na neko skupnost usode vseh članov tega občestva; mislim pa tudi na dejstvo, da je vsak dejanski član tega občestva postal to po nekem

usodnem naključju. Ko pravim »usodno naključje« in govorim o USODI, ne mislim na tisto večjo ali manjšo determinacijo, ki je (morda samo za neuke oči, tega ne vem) lastna tako imenovanim naravnim zakonom. Mislim na podobno neprostopovoljnost in nespremenljivost začetka, ki je kdo v njih môči npr. rojen v Ljubljani, v ulici X, v hiši številka 5, za stare Avstrije, ob začetku prve svetovne vojne. Mislim na podobno neprostopovoljnost, nespremenljivost, usodnost, ki so lastne številnim biografskim dejstvom, od katerih se posameznik sicer more oddaljiti v času in v prostoru, nekaterim se lahko tudi odreče, druge lahko poskusi zatajiti ali pozabiti, nikakor pa jih ne more obrniti oziroma se ne more od njih obrniti takó, da bi vsaj kot zatajena, premagana, zavržena, prezrta, zanikana dejstva več ne obstajala; biografska dejstva, ki inherirajo subjektu biografije, a njih dejstvenost od tega subjekta ni odvisna in ki na noben način ne morejo več biti tisti NIČ, ki so »bila«, preden so obstajala.

Da je kakšno človeško občestvo NAROD, se morajo njega udje OBEH usodnosti zavedati. A niti to sámo ne zadostuje. Hoteti morajo to usodno občestvo tudi v prihodnje ohraniti. A tudi to še ne zadostuje: hoteti morajo SREDSTVA za to ohranitev, predvsem najbolj učinkovito teh sredstev: oblastveno organizacijo.

So Slovenci narod v tem smislu? So.

Za zdaj pustim pri kraju vprašanje neprostopovoljnosti, nespremenljivosti, usodnosti začetkov, ki jih kot takih nihče ni izbral, marveč so mu bili vse-skozi dani.

Vprašujem po zavesti, ki jo imajo Slovenci o skupnosti usode v preteklosti, oziroma po skupnih zavednostnih sedimentih, ki jih je dosedanja usodnost zapustila v subjektivni zavesti današnjih Slovencev.

Ali je v tej zavesti vsebina preteklih usodnosti dosežena objektivno ter razporejena in zabeležena, kot je v preteklosti obstoječa ter tam definitivno fiksirana, ali pa je vsaj pokazana takó, kot mora biti pokazana v historio-grafiji, to tu nima pomena. Odločilno je tu samo zavednostno dejstvo usodnosti.

Karantanskih knezov in vojvodskega stola v tej zavesti po mojem mnenju ni. Mirno jih torej lahko prepustim zgodovinarjem in romanopiscem. So veliki, historični kmečki pundi naše zgodovine kot taki navzoči v tej zavesti ali jih tam ni? Osebnostno dvomim. A drugi morda to drugače vedó. Resne dvome imam tudi o tem, ali je slovenska literatura kot taka navzoča v tej zavesti ali ne. Osebnostno sem prepričan, da prestop Slovencev h krščanstvu — prestop kot tak — v tej zavesti ni navzoč.

Gotovo pa so v tej zavesti navzoče kar vse glavne posledice tiste odločitve oziroma tiste okoliščine, ki je Slovence pred dvanajstimi stoletji privedla med tista ljudstva, ki so bila v območju in pod oblastjo latinskega dela krščanske Cerkve in bavarsko-frankovsko-nemškega gospodstva ter konec koncev pod žezlom habsburške rodovine. Posledice, ki so potem skoro skozi ves čas njihovega obstoja ostale za Slovence žive in marsikdaj ter v marsičem odločilne, čeprav vedno navzoče s posebnim prizvokom, svojevrstno, od marsikaterega drugih narodov bistveno različno. Posebnost te navzočnosti, ki Slovence osnovno razlikuje od večine narodov istega kroga, je v tem, da je pri njih vse to skozi dolga stoletja v glavnem navzoče s predznakom in v duhu podložništva. To daje posledicam tiste znamenite

okoliščine tudi značaj zamolklosti, ki je za nekatere od njih značilen do današnjega dne.

A tudi dejstvo sólo tega dolgega, vseobsegajočega podložništva je navzoče v zavesti, ki jo imajo Slovenci o svoji preteklosti.

Verjetno je navzoče v tej zavesti — a najbrž bolj megleno — tudi to, da smo se v zadnjih stoletjih, (a največkrat nekam zmedeno) oteпали podložništva. Drži pa, da so se Slovenci v novejših obdobjih svoje preteklosti le nekako emancipirali, to je navzoče v naši skupni zavesti. In tudi to vemo, da emancipacija ni bila lahka stvar in je bila v glavnem izpeljana v trdem odporu proti nemškemu, pozneje tudi proti italijanskemu sosеду.

Morda so v tej zavesti nekoliko navzoči tudi stoletja trajajoči turški navalí na slovenska tla ter z njimi zvezan občutek popolne tujosti napadalca na eni ter takratne nebolgjenosti, zapuščenosti, prepuščenosti samim sebi na drugi strani.

V tej zavesti je navzoč gotovo tudi jezik, kot ga je sčasom ustvarila slovenska literatura oziroma jezik, ki je nastal na podlagi jezika, ki ga je ta literatura ustvarila, tisti jezik torej, ki ga imajo današnji Slovenci namen uporabljati v pismu in v medslopevskem razgovoru in katerega variante uporablja tudi dnevno časopisje.

V tej zavesti je seveda navzoče vse, kar se je »na koncu« zgodilo in o čemer bi moglo veljati reko »motus in fine velocior«: ločitev od Avstrije, prva Jugoslavija, tuja sovražna okupacija med drugo svetovno vojno, osvobodilna vojna s svojo pomembnostjo in s svojo kompleksnostjo, druga Jugoslavija.

Po dolgem in dokaj mučnem razvoju je v to zavest končno stopila tudi geografija. Končno se vsi Slovenci zavedajo, katere so slovenske dežele. Sedaj vsi tudi vemo, kateri so sosedje nas vseh. Da je Ljubljana prestolnica vseh, to že nekaj časa vsi in spontano vemo. Kakovost zavesti tega dejstva pa je dokaj svojevrstna, če ga primerjamo z glavnimi mesti drugih narodov in dežel, ki so postala to ne po primarno zavestnem procesu kot takem — »primer Ljubljana« —, marveč primarno na podlagi politične odločitve.)

V »duha zemlje«, če naj pomeni kaj več kot to, kar je vsem s čuti zaznavno, osebno ne verujem. O »magičnosti zemlje« imam prav hude dvome. Usodnost teritorija, ki narod na njem biva, pa se mi zdi važna ne samo kot fakt, temveč tudi kot zavednostno dejstvo, in sicer z vsem, kar vsebuje in kar ima za posledico, tudi z zavestjo ogroženosti in — zakaj ne? — z zavestjo prijateljstva. Slovenci se tudi te usodnosti dobro zavedamo. Zavedamo se tudi, da bivamo tu od davnih dni.

V večini teh zavednostnih skladov je utemeljen glede na prihodnost neki skupni interes stvarnega in duhovnega, pozitivnega in negativnega značaja. Interes v tem smislu, da TO stvar ohranimo oziroma dobimo, da ONO zavržemo ali se je znebimo, da se TE bojimo in se ONE veselimo. V interesih, ki temelje na teh skladih, je izdatno zasnovan sklep za prihodnost in njene odločitve.

Ali hoče skupnost Slovencev imeti tudi vnaprej skupno usodo? Gotovo. Ta volja je predvsem razvidna iz odločitve za svojo državno oblast, odločitve, ki sega vsaj kot namen v preteklost in je vsaj kot namen jasno aktualizirana v sedanjosti. Trdim torej, da je v usodnem občestvu Slovencev viden in slišen postulat zagotoviti samo sebe v lastni državni organizaciji in z njo.

Najprej negativno: Usodno občestvo Slovencev noče živeti v nobeni od obstoječih sosednjih držav niti v kaki morebitni hrvaški državi, in prav tako seveda tudi ne v kaki državi, Slovencem geografsko oddaljeni.

Potem pozitivno: Sredi preteklega stoletja se je dvignil v Slovincih klic po Združenji Sloveniji. Tam je — se mi zdi — prvi zametek slovenske državno-oblastvene misli. Klic je potem resda včasih medlel. Včasih kak veljak morda ni prav resno mislil, ko je govoril o njem. Ljudje so v drobnarijah vsakdanjega obrambnega boja semtertja morda za nekaj časa tudi pozabili nanj. Kdaj pa kdaj sta ga morda preglasila krik in gneča vsakodnevene jezikovne, kulturne, gospodarske, splošno človeške gverile, ki so jo sprožili proti nam ti ali oni sosedje. A klic vendarle ni umrl. To priča o njegovi vitalnosti; o izredni vitalnosti, bi rekel, če pomislim na politične, socialne ter splošno človeške okoliščine tistih dni. Če ne bi bil nič drugega kot sen, ki so se voditelji zatekali k njemu, da so navdušili ljudske množice, je vsaj kot sen pričal, po čem ljudstvo v najsvetlejših trenutkih hrepeni: biti na svoji zemlji svoj gospod. — 1918. leta je nastala prva Jugoslavija. Kakršna koli je že bila, Slovenci so jo — upravičeno ali neupravičeno — imeli za svojo državo. Prvi dvomi o tej njeni vrednosti so pri Slovincih nastali šele, ko se je državna vlada spustila na pot ilirstva in samodrštva. Med drugo veliko vojno je nastala slovenska republika. Nastala je ne samo v tisti posebni vojni, ki so jo Slovenci bojevali sredi tiste velike vojne. Nastala je tudi iz tiste posebne vojne.

Postulat je torej viden in slišen. Njegova vsakokratna konkretna ostvareitev je seveda druga reč. Druga reč je tudi to, da je gospodstveno zasidranje naroda samo EDEN od glavnih poslov, ki jih država ima.

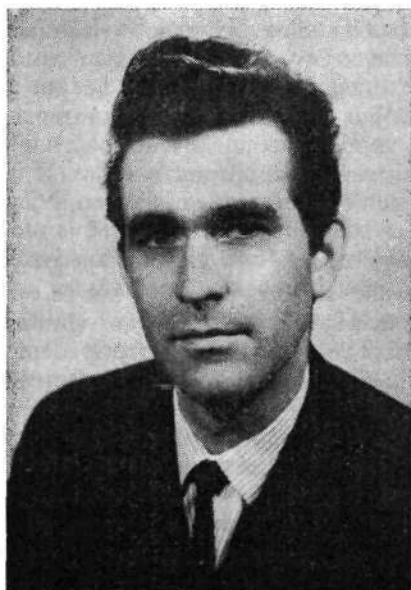
Slovenci so torej narod. A kot že v začetku tega razpravljanja, tako na njega koncu še enkrat zastavljam vprašanje: Zakaj MI — konkretni JAZ, konkretni TI — temu narodu pripadamo? Sedaj ne puščam več pri kraju vprašanja o neprostovoljnosti, nespremenljivosti, usodnosti začetkov, marveč odgovorim: Mi — jaz, ti — pripadamo slovenskemu narodu zato, ker smo bili v nekem odločilnem trenutku (oziroma: v nekih odločilnih trenutkih) našega življenja v to postavljeni, NEPROSTOVOLJNO postavljeni, a — kolikor postavljeni — NEPREKLICNO postavljeni. Vsak od nas se more sicer od tega dejstva oddaljiti. Odtujiti se mu more. Morda ga lahko nekako tudi zavrže. Prezre, taji, celo boji se ga lahko. A nikakor se ne more od njega obrniti proč tako, da dejstva samega ne bi bilo več, da bi dejstvo zginilo tako, da bi na njegovem mestu stalo tisto nedejstvo, ki je stalo tam, preden je bilo stavljeno dejstvo, ali — morda bolje rečeno — da bi se vrnil tisti NIČ, ki je bil pred dejstvom.

Človeku ni dano, da bi spremenil tudi najmanjšo pičico v dejstvih preteklosti. Nihče ni zmožen, da bi se obrnil nazaj in popravil ali celo izbrisal dejstva preteklosti, ki mu niso všeč. Še več: zdi se mi, da vsakogar veže na njegove usodne začetke vsaj vez intelektualne poštenosti. Nehote se mi pa zastavlja tudi vprašanje: ali je intelektualna poštenost po svojem bistvu kaj drugega kot vsaka druga poštenost.

Seveda se zavedam kompleksnosti etičnih vprašanj. Zato ne izrekam danes in tu ničesar o vprašanju moralnosti ali nemoralnosti asimilacije narodnostnih skupin, ki so kot nekaki odkruški raztreseni po svetu (npr. v obliki ekonomske emigracije). Vendar že tudi danes in tu lahko trdim: prvič to, noben Slovenec ni mnenja, da temelji slovenstvo razmeroma šte-

vilnih Slovencev nemškega porekla na kakšnem moralno grdem dejanju tistih njih dedov, ki so iz nemštva prešli v slovenstvo; drugič to, da je ud slovenskega naroda tisti, ki sprejme vase in ima za svoje vse, kar ta narod jè, bodisi da se mu skoro vse to zdi prav in lepo bodisi da večino ali del tega moralno in politično odklanja, obenem pa hoče ohraniti usodno občestvo, nastalo na teh postavkah, a ga želi — prav zaradi postavk, ki jih moralno in politično odklanja — preokreniti drugam in drugače ter na novo. (Med nami jih je dovolj, ki vedo, da bi slovenskemu narodu kot narodu, da bi njegovi prihodnosti kot narodu, da bi vsakemu Slovencu posebej tak preokret bil ne samo v čast, temveč tudi v prid.)

Helsinki, aprila 1972

France
Vurnik

Sedem pesmi o življenju

VPRAŠANJE Bliža se hrup,
sirena rešilca
se vsiljivo zareže v zbranost
in pomine
kot soj svetilke v megli.

Pogled spolzi skozi okno
v megleno temo:
čas se ustavi.
Kdo ve,
komu smo za
krvavo igračo?